

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Minimalistyczny fin de siècle

Author: Kresimir Bagić ; Leszek Małczak (tłum.)

Citation style: Bagić Kresimir; Małczak Leszek (tłum.). (2009).

Minimalistyczny fin de siècle. W: L. Małczak, P. (red.), Kresimir Bagić (wyb.), "Nagie miasto : antologia chorwackiego krótkiego opowiadania (short story) lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku" (S. 9-12). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

NAGIE MIASTO

BIBLIOTHECA ALIA UNIVERSA

TOM XII

NAGIE MIASTO

Antologia chorwackiego
krótkiego opowiadania (*short story*)
lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych
XX wieku

Autor wstępu i wyboru
Krešimir Bagić

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2009

Redaktor serii: Bibliotheca Alia Universa
Marek Pytasz

Tytuł oryginału
Goli grad. Antologija hrvatske kratke priče 80-ih i 90-ih godina

**Publikacja została dofinansowana ze środków
Ministerstwa Kultury Republiki Chorwacji**

**Publikaciju je sufinansiralo
Ministarstvo Kulture Republike Hrvatske**

Opieka merytoryczna, konsultacja językowa i współpraca redakcyjna wydania polskiego
Leszek Małczak

Konsultacja chorwackiej wersji językowej
Staša Skenžić

Pomysł graficzny serii
Marek Francik

Projekt okładki
Tomasz Gut

Copyright © 2009 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1923-0

Publikacja będzie dostępna — po wyczerpaniu nakładu — w wersji internetowej
Śląska Biblioteka Cyfrowa www.sbc.org.pl

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

Wydanie I. Ark. druk. 15,5 Ark. wyd. 10,5
Papier offsetowy kl III, 90 g
Cena 17 zł

Łamanie: GNOME Wydawnictwa Artystyczne i Naukowe
ul. Drzymały 18/6, 40-059 Katowice

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

MINIMALISTYCZNY *FIN DE SIÈCLE*

Drogi Czytelniku, oddaję w Twoje ręce antologię chorwackiego krótkiego opowiadania. Znalazły się w niej teksty tych autorów, którzy w latach 1980—2000 mieli za sobą udany debiut prozatorski. I chociaż krótkie opowiadanie zajmuje ważne miejsce w twórczości około pięćdziesięciu pisarzy, uważam, że siedemnastu wybranych autorów odpowiednio reprezentuje najważniejsze i najpopularniejsze u schyłku zeszłego stulecia modele poetyki, style, a nawet literackie trendy i mody. W związku z tym, że nie ma zbyt wielu przekładów literatury chorwackiej na język polski, nie chcę nakreślać kontekstu, w jakim ta proza powstała. Mogłoby to bowiem wydać się pretensjonalne i niezrozumiałe. W zamian, Drogi Czytelniku, wolę postawić być może ambitną (lecz z pewnością nie całkiem bezpodstawną) tezę o istnieniu wielu paralelnych zjawisk z zakresu stylu i poetyki w twórczości zarówno chorwackich prozaików, jak i młodych europejskich twórców, w tym również polskich, między innymi: Olgi Tokarczuk, Krzysztofa Bieleckiego, Dariusza Foksa, Nataly Goerke, Marka Sieprawskiego, Adama Wiedemanna... Najistotniejsze analogie dotyczą takich kwestii jak chociażby: stosunek do samego procesu opowiadania oraz narratora i postaci, gra z konwencją gatunku, wykorzystywanie przez literaturę innych mediów itp.

Aby nie poprzestać na tej, jak dotąd okolicznościowej przedmowie, wyróżnię kilka kluczowych cech chorwackiego krótkiego opowiadania (ang. *short story*) z omawianego okresu, których obecność, mam nadzieję, potwierdzi lektura niniejszego wyboru. Przede wszystkim należy zaznaczyć, że lata osiemdziesiąte i dziewięćdziesiąte w chorwackiej

prozie upływają pod znakiem dominacji małej formy prozatorskiej. Co więcej, ten typ twórczości stał się swoistym polem doświadczalnym dla różnych strategii narracyjnych, które charakteryzuje: ekonomiczne prezentowanie tematu, narratorska selektywność, zainteresowanie rzeczywistością i tym, co względne, częste wykorzystywanie środków typowych dla dramatu i poezji, jak: figury, pointy, wartkie dialogi. Należy nadmienić, że wielu młodych prozaików w widoczny sposób stara się dostosować dyskurs prozatorski do technik i form wyrazu bardziej „chodliwych” mediów — telewizji czy filmu. Działania te powodują zacieranie granicy pomiędzy kulturą wysoką i niską oraz, zwłaszcza w latach dziewięćdziesiątych, fikcją i rzeczywistością.

Pomimo tego, że forma krótkiego opowiadania obecna jest w prozie chorwackiej już od drugiej połowy XIX wieku, jej gruntowne przeobrażenia przypadają właśnie na lata osiemdziesiąte ubiegłego stulecia, kiedy to, wychodząc z głębokiego cienia powieści, w świadomości pisarzy i czytelników przekształciła się z marginalnego w jeden z wiodących gatunków prozatorskich. Wraz z rozwojem nowych sposobów porozumiewania się, informatyzacją świata i fragmentaryzacją doświadczenia, krótkie opowiadanie lepiej niż powieść zaczęło trafiać do wrażliwości współczesnego człowieka surfującego po Internecie, piszącego smsy.

W chorwackim literaturoznawstwie i krytyce literackiej ugruntowało się wyodrębnianie poszczególnych pokoleń literackich w oparciu o kryterium czasu. I tak każda dekada wiąże się z wejściem na scenę literacką nowej grupy twórców. Wyraźna jest tu tendencja do zaznaczania różnic pomiędzy generacjami wyodrębnionymi w ten sposób. Granica pomiędzy latami osiemdziesiątymi i dziewięćdziesiątymi wydaje się szczególnie uzasadniona i bardziej widoczna niż w innych przypadkach. Wstrząsy „tektoniczne”, które nadały ton życiu społecznemu w latach dziewięćdziesiątych (kataklizm wojenny i głęboki powojenny kryzys), stanowią mocny argument dla tych, którzy mówią o wzajemnej nieprzystawalności tekstów powstałych w dwóch ostatnich dekadach XX wieku.

Ogólnie rzecz biorąc, krótkie opowiadanie lat osiemdziesiątych charakteryzuje konceptualizm. Pojęcie to odnoszę do prozy, która równocześnie zachowuje charakter fikcjonalny oraz przekazuje autorskie wyobrażenie o najbardziej właściwych sposobach kształtowania światów literackich. Konceptualny charakter tekstu podkreślali zwłaszcza twór-

cy skupieni wokół „Quorum”, czasopisma, promującego generację pisarzy lat osiemdziesiątych¹. Konceptualizm przejawia się w uświadamianiu różnych poziomów procesu twórczego — przykładowo, w przeplataniu rozmaitych praktyk dyskursywnych, łączeniu na pierwszy rzut oka niepowiązanych fragmentów w prozatorską całość, w wysyłaniu sygnałów metafikcyjnych, usprawiedliwiających rozbijanie jednolitego ciągu narracyjnego, szybkich zmianach perspektywy narracji, tonu, stylu, sytuacji postaci itp. Oprócz konceptualizmu chorwackie krótkie opowiadanie charakteryzuje: zogniskowanie na przypadkowo wybranym fragmencie lub szczególe, nieokreślona miejska matryca językowa, intermedialne łączenie dyskursu literackiego z dyskursem muzyki rockowej, komiksu, mass mediów, rezygnacja z „wielkich” tematów i ironiczne (często z elementami czarnego humoru) tematyzowanie własnej sytuacji egzystencjalnej. Poetyki prozatorskie wypracowane w latach osiemdziesiątych reprezentują w niniejszej antologii teksty Davora Slamniga, Milka Valenta, Eda Budišy, Stanislava Habjana, Eda Popovića, Borisa Gregoricia i Carmen Klein oraz, warunkowo, Delmira Rešićkiego i Krešimira Mićanovića. Dwaj wymienieni na końcu autorzy, w latach osiemdziesiątych, debiutowali jako poeci, a następnie w latach dziewięćdziesiątych wydawali swoje pierwsze utwory prozatorskie. Dlatego możemy mówić o ich podwójnej przynależności.

Na prozę lat dziewięćdziesiątych w decydujący sposób wpłynęła rzeczywistość wojenna. W pierwszej połowie dekady pojawiły się różne formy dokumentaryzmu, dosłowności, „prawdziwych” historii, świadectw, wypowiedzi autobiograficznych itp. W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych wojna staje się przedmiotem fikcjonalizacji — najczęściej stanowi nieunikniony podtekst zdarzeń. Na poziomie formalnym dochodzi do zwiększenia płynności ram dyskursu tego i tak płynnego gatunku. Krótkie opowiadanie pozostaje w ścisłym związku z anegdotą, codziennymi rozmowami, zapiskiem autobiograficznym, notatką dziennikarską, esejem, baśnią, parabolą, artykułem w gazecie, listem, wierszem napisanym prozą, dydaktyczną opowieścią dla dzieci a nawet hasłem leksykograficznym lub głosem naukową. Jeśli chodzi o kwestie związane z promocją, proza lat dziewięćdziesiątych znalazła się w cen-

---

¹ Szerzej o konceptualizmie i innych cechach prozy generacji „Quorum” pisałem w esejie *Poštari lakog sna* (por. „Quorum” 1996, nr 2/3, s. 5—34). Autorką książki na temat prozy „Quorum” jest H. Sablić-Tomić (*Montaža citatnih atrakcija*. Matica hrvatska. Osijek 1988).

trum uwagi mediów interesujących się pisarzami, ich twórczością, poglądami i życiem prywatnym. Dbłość o samą literaturę została zastąpiona przez dbłość o wizerunek medialny.

Teksty na ogół rozpoczynają się od jakiegoś zwykłego, codziennego zdarzenia. Modelowymi bohaterami prozy lat dziewięćdziesiątych stają się tak zwani szarzy ludzie, między innymi zdemobilizowani żołnierze, narkomani, rekonwalescenci, kibice piłkarscy, kryminaliści... To właśnie im powierzono rolę typowych (czasem dziwnych) przedstawicieli najnowszej rzeczywistości chorwackiej. Liczne przykłady takich właśnie opowiadań możemy znaleźć w książkach Miljenka Jergovicia, Roberta Perišicia, Ante Tomicia, Zorana Fericia, Borivoja Radakovicia. Choć bywają wyjątki — niektórzy pisarze świadomie zachowali dystans wobec „mocnej” rzeczywistości i na miejsce akcji swoich utworów wybrali dalekie, rodzimemu czytelnikowi mało znane (na przykład Roman Simić) krajobrazy, inni natomiast zdecydowali się na skrajnie artystyczne teksty, które mają wybitnie ewokacyjny charakter i które można czytać na różne sposoby (na przykład teksty Stanka Andricia i Željka Zoricy).

Wreszcie, patrząc na to z bardziej ogólnej perspektywy, wydaje się, że oprócz różnic, jakie zachodzą pomiędzy obydwojma pokoleniami, istnieją również określone podobieństwa. Z całą pewnością istotnym fenomenem, który charakteryzuje i determinuje twórczość prozatorską zarówno w latach osiemdziesiątych, jak i dziewięćdziesiątych jest kategoria miasta. Miasto pojawiające się w tej prozie — zarówno na poziomie tematu, jak i na poziomie stylu — jest przestrzenią nowoczesnego nomadyzmu, wykorzenia, rozproszenia ducha. Właśnie dlatego zdecydowałem się zatytułować całość syntagmą Popovicia — *Nagie miasto*. Chciałem bowiem podkreślić w ten sposób, że krótkie opowiadania z ostatnich dwóch dekad łączy fenomen miasta oraz zasugerować ciągłość w jej braku.

W tym momencie, Drogi Czytelniku, zakończę swoją przedmowę. Skoro chciałem, by była ona li tylko gestem otwierającym drzwi i zapraszającym do środka wszystkich chętnych chcących z tego zaproszenia skorzystać, rezygnuję z bardziej obszernych i ambitnych wyjaśnień. Następnym ruch należy do Ciebie.

Krešimir Bagić
(Tłum. L. Małczak)